

การตีความภาษาทางพระพุทธศาสนาในชาดก
เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา
**The Interpretation of The Buddhist Language
in Prince Sudhana- ManohrāJātaka**

สัณณูธิ์ ศรีประทุม¹,
พระครูสุธีคัมภีรญาณ² และ โสวิทย์ บำรุงภักดี³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
**SamritSripratoom¹,
Phrakru Sudhikhamphirayana² and Sowit Bamrungphak³**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mali : samrit.sip@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาศาสตร์แห่งการตีความภาษาทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาภาษาสามัญในชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์รา และ 3) เพื่อตีความภาษาทางพระพุทธศาสนาในชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีการศึกษาเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ชาดก, หนังสือกาพย์กลอนสวดเรื่องพระสุธน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทฤษฎีการตีความแล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาและสังเคราะห์ความรู้ตามนัยแห่งอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1) ศาสตร์แห่งการตีความภาษาทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักภาษา 2 ระดับหลักเนติปริกัณห์และหลักมหาปเทศ การตีความประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือตีความตามตัวอักษร ตีความเชิงบุคลาธิษฐาน ตีความเชิงอุปมาอุปไมย/การตีความแบบอุปมานิทัศน์และตีความเชิงธรรมาธิษฐาน

* วันที่รับบทความ: 7 มกราคม 2562; วันที่แก้ไขบทความ 13 มีนาคม 2562; วันที่ตอบรับบทความ: 31 มีนาคม 2562

Received: January 7, 2018; Accepted: March 13, 2019; March 31, 2019

2) การตีความนี้เป็นการตีความตามกระบวนทัศน์หลังนวยุคในชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราซึ่งเป็นนิทานเก่าแก่อายุมากกว่า 1500 ปี โดยปรากฏหลักฐานในคัมภีร์มหาวัสตุ (Mahavastu) ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอันมีแนวคิดการแสดงชาดกที่แฝงไว้ด้วยอุบายในรูปของภาษาสามัญซึ่งจะต้องตีความกลับไปสู่ภาษาทางพระพุทธศาสนาอันเป็นเจตนารมณ์ที่แท้จริงของผู้แต่ง

3) โครงสร้างระดับลึกของชาดกเรื่องนี้ประกอบด้วยแนวทางสู่นิพพานตามลำดับขั้นของพระโพธิสัตว์ที่เกี่ยวข้องอยู่ในโพธิญาณคือญาณเครื่องรู้ร้อยสัจและหลักไตรลักษณ์ โดยมีสาระสำคัญของเรื่อง คือ หลักอินทรีย์บาร์มี 5 ประการ ได้แก่ (1) หลักอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย อุปมาดังพระสุธนและใจอุปมาดังนางมโนห์รา (2) หลักอินทรีย์สังวรอุปมาดังปักขีหัตถิลิงค์, (3) หลักอินทรีย์ 5 อุปมาดังพญานกอินทรีย์, (4) หลักอัญญอินทรีย์อุปมาดังพระอินทร์และ (5) หลักอัญญาตาวินทรีย์ คือ อินทรีย์ของท่านผู้รู้ทั่วถึงแล้วอุปมาดังพระสุธนและนางมโนห์ราเหาะบินได้ดั่งนกอินทรีย์กลับเมืองอูตรปัญจาล์

คำสำคัญ: พระสุธน-มโนห์รา; การตีความ; อินทรีย์บาร์มี

Abstract

The objectives of the thesis are divided into three; (1) to study concept and theory of textual hermeneutics in Buddhism. (2) to study ordinary language in Prince Sudhana - ManohrāJātaka and (3) to interpretation of The Buddhist Language in Prince Sudhana - ManohrāJātaka

This was a quality research, which was analysis textual in Buddhism i.e. the Tipitaka, commentaries, jataka, a book of Thai religious verse in Prince Sudhana, thesis and theory of textual hermeneutics. It was a documentary research and descriptive analysis of the results and knowledge synthesis by inductive method.

The research results were as follows:

1. The concept and theory of textual hermeneutics in Buddhism are consist of Literary interpretation, Interpretation approach by tale. Interpretation Approach through Simile, Allegorical Hermeneutics, and Interpretation Methods of Convention and Ultimate Truths.

2. This thesis was interpretation according to Post Modern Paradigm in prince Sudhana – Manohrā jataka. Prince Sudhana – Manohrā jataka was

the old tale over 1500 years old by appearing the evidence in Mahāvastu Sūtra of Mahayana Buddhism. It has concept on the Upaya jataka showing which intrigue latent in the ordinary language. It has to interpretation into Buddhist language which it was intent of the author

3. The depth structure of this jataka consist of the way to graduate path of Bodhisattva which concerned Bodhināṇa : Nana of the four noble truths and the three characteristics. The matter subject of this jataka were Indriya Parami i.e. (1) the 6 Indriyas: Eyes Ears Nose Tongue and Body, its simile to Prince Sudhana and Mind simile Mrs. Manohra. (2) restraint of sense: Indriya-Samvara simile like Hastilinga bird. (3) the 5 Indriyas: the five controlling faculties simile Eagle (4) annindriya: the faculty of highest knowledge simile to Indra and (5) aññātāvindriya: the faculty of one who knows' simile to Prince Sudhana and Manohrā can fly like to Eagle fled to Uttara Panjala.

Keywords: Prince Sudhana – Manohra Jataka; Interpretation; Indriya Parami

บทนำ

ชาดก เรื่องพระสุธน-มโนห์รา เป็นนิทานเก่าแก่อายุมากกว่า 1500 ปี (Jaini, Padmanabh, S., 1966 : 535) โดยมีหลักฐานในคัมภีร์อินเดียโบราณฝ่ายมหายานว่าเรื่องพระสุธนเป็นชาดกเรื่องหนึ่งรวมอยู่ในตำรามหาวัสตุ (Mahavastu) ซึ่งแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีนในพุทธศตวรรษที่ 9 เป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานกำลังแพร่หลายเข้าไปในประเทศจีน ต้นฉบับเรื่องพระสุธนที่เป็นภาษาสันสกฤต มีสองฉบับด้วยกันคือทิวาวทาน (Divyavadana) และอวทานกัลปลตา (Avadanakalpalata) ส่วนที่เป็นภาษาอื่นๆ ก็มีอีก เช่น ภาษาโชตัน (Khotan) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในอินเดียโบราณทางพหัพ (ปัจจุบันคือประเทศอิหร่านหรือเปอร์เซีย) และภาษาบาลีในคัมภีร์ปัญญาสชาดก ในประเทศไทยนิทานชาดกเรื่องนี้ ได้แพร่เข้ามาในพุทธศตวรรษที่ 14-15 ดินแดนแห่งแรกที่ได้รับชาดกเรื่องนี้คือเมืองนครศรีธรรมราช จากนั้นนครศรีธรรมราชได้แพร่เข้าไปสู่เชียงใหม่ รวมทั้งแพร่ขยายไปยังทุกภาคของประเทศไทย นั้นย่อมแสดงว่าชาดกเรื่องนี้เป็นเรื่องที่แพร่หลายและเป็นที่นิยมของประชาชนมาเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้คงเป็นเพราะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรักและการพลัดพรากซึ่งก่อให้เกิดความซาบซึ้งและสะเทือนใจ ด้วยเหตุนี้เรื่องดังกล่าวจึงมีผู้นำไปสร้างสรรค์ให้ปรากฏทั้งในรูปแบบต่างๆ เช่น เพลงกล่อมเด็ก นิทาน วรรณคดี และการแสดง

(Chutamas Sonkanok, 1990 : 4) แม้ชาดกเรื่องนี้จะมาจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา มหายานแต่ก็ได้รับความนิยมและอนุรักษสืบทอดในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท อย่างแพร่หลาย แสดงให้เห็นว่าชาดกเรื่องนี้น่าจะมีเนื้อหาสาระที่ประกอบด้วยลักษณะเด่น ลักษณะของทั้งสองนิกาย กล่าวคือพระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นการดำรงรักษาพุทธพจน์ที่เป็นคำสอนดั้งเดิม ส่วนพระพุทธศาสนา มหายานมีลักษณะเด่น คือ มีทฤษฎีการสอนด้วย อุบาย (Upaya) ซึ่งได้รับการสืบทอดมาอย่างสมบูรณ์ในสังคหะมุตตมปิฎก (Sowit Bamrungphak, 2011 : 111) ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญที่ว่าด้วยอุดมคติของพระโพธิสัตว์ซึ่งใน วรรณกรรมมหายานได้พรรณนาถึงกลวิธีของการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าไว้ว่า “ตถาคต เทศนาทั้งพระสูตร คาถา ตำนาน ชาดก และเรื่องเปรียบเทียบนอกเหนือจากอาร์มภกกา จำนวนหลายร้อยเรื่องและอุปไมยที่น่าพิศวง”

ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าชาดก เรื่องพระสุธน หรือ ชาดก เรื่อง พระสุธน- มโนห์รา น่าจะประกอบด้วยอุบาย, กลบท หรือ ปริศนาธรรม สอดคล้องกับคำอธิบาย และ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องชาดกของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ความว่านิทานชาดก บางเรื่องในพระพุทธศาสนาอาจจะเป็นเรื่องที่สมมุติขึ้นเปรียบเหมือนภาษาหรือเครื่องมือที่เป็นอุบายซึ่งปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาใช้ในการอบรมสั่งสอนธรรมะให้เหมาะสมกับจริต ของผู้ฟังระดับสามัญชนโดยใช้บุคลาธิษฐานเป็นสื่อในการเล่าเรื่องแทนการอธิบายหลักพุทธ ธรรมโดยใช้ธรรมาธิษฐานซึ่งมีคำศัพท์ที่ยากต่อการทำความเข้าใจและการจดจำอาจจะทำให้ ผู้ฟังลืมเลือนสูญหายได้ (Buddhadasa Bhikkhu, 2007 : 115) เพราะในยุคหลังพุทธกาล นั้นยังเน้นการสอนแบบมุขปาฐะคือสอนโดยวิธีปากเปล่า

ฉะนั้นพุทธศาสนิกชนที่ผู้อ่านหรือฟังนิทานชาดกควรวิเคราะห์ว่าสามารถตีความ สัญลักษณ์ (Symbol) คำศัพท์ (Wording) หรือ ถ้อยคำ (Statement) ที่เป็นบุคลาธิษฐาน ในชาดกเรื่องนั้นๆ กลับเป็นธรรมาธิษฐานได้หรือไม่? โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีศึกษาของ ชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราซึ่งเป็นพาหิรชาดกคือชาดกที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ฝ่ายเถรวาทหากมีการตีความก็จะไม่ทำให้มีข้อขัดแย้งหรือมีผลกระทบต่อนิทานชาดกในคำสอนทาง พระพุทธศาสนาเถรวาทที่ยึดถือว่านิบาตชาดกคืออดีตชาติจริงของพระพุทธเจ้า การที่ สัญลักษณ์ คำศัพท์หรือถ้อยคำสามารถตีความได้นั้น ก็เพราะเป็นนิมิตตามแบบ (Formal sign) อันเป็นนิมิตที่อยู่ในภายในอำนาจรู้ซึ่งเป็นความประทับใจที่เกิดทางประสาทสัมผัส

และสามารถทำอะไรบางอย่างนอกเหนือจากตัวมันเอง สู้จิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดได้ด้วย (Sowit Bamrungphak, 2017 : 279)

ฉะนั้นการศึกษาวิจัยนี้จึงเป็นโอกาสที่จะนำชาดกเรื่องนี้มาศึกษาวิจัยให้กระจ่างชัดอย่างเป็นระบบโดยการศึกษาวิจัยในรูปแบบการตีความภาษาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยที่พบว่าการตรัสแสดงธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นคำอุปมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เข้าใจถึงนามธรรมได้ง่ายและชัดเจนขึ้น คำอุปมาอุปไมยเหล่านั้นเป็นการแสดงถึงอรรถแห่งธรรม ล้วนต้องตีความหมายขยายความทั้งสิ้น ผู้ศึกษาตีความคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องถอดรหัสจากอุปมาอุปไมยเหล่านั้นว่ามีนัยความหมายใดๆ แฝงอยู่ (Parud Boonsriton, 2007 : 102) จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหารวมถึงแนวคิดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่ามีคามจำเป็นที่ควรจะศึกษาวิจัยเรื่องการตีความภาษาทางพระพุทธศาสนาในชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราเพื่อแสดงให้เห็นคุณค่าเชิงโลกุตตรอันเป็นสาเหตุของความแพร่หลายในทวีปเอเชียอย่างถูกต้องเป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นการขยายแนวคิดและเพิ่มพูนจำนวนข้อมูลเกี่ยวกับภาษาทางพระพุทธศาสนาในวรรณคดีบาลีให้ขยายขอบเขตความรู้ไปสู่ระดับชาติและนานาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศาสตร์แห่งการตีความภาษาทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาภาษาสามัญในชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา
3. เพื่อตีความภาษาทางพระพุทธศาสนาในชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีการศึกษาเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ชาดก, หนังสือภาพยกลอนสวดเรื่อง พระสุธน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทฤษฎีการตีความ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาและสังเคราะห์ความรู้ตามนัยแห่งอุปนัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีเครื่องมือในการวิจัยดังนี้

1. ด้านทฤษฎีการตีความ

ทฤษฎีการตีความในพระพุทธศาสนาและทฤษฎีการตีความทางภาษาศาสตร์ต่างๆ ได้แก่ หลักภาษา 2 ระดับ, คัมภีร์มหาปเทศ, คัมภีร์เนตติปกรณ์ในพระพุทธศาสนา และทฤษฎีการตีความเชิงอุปมาอุปไมย

2. ด้านเนื้อเรื่องหรือนิทาน (Content) ชาดก เรื่องพระสุธน-มโนห์รา

หนังสือ “ภาพยกลอนสวดเรื่องพระสุธน” จากต้นฉบับสมุดข่อยจากบ้านไร่มะตูมอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เรียบเรียงโดย เสยย์ เกิดเจริญ อดีตอธิการวิทยาลัยครูเพชรบุรี จัดพิมพ์โดยสมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยครูเพชรบุรี ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี และสภวิทยาลัยเพชรบุรี ณ โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2531 ประพันธ์ด้วยภาพยกลอน 28, ภาพยกลอน 16, ภาพยกลอน 11 รวมทั้งสิ้น 1778 บท จำนวน 183 หน้ากระดาษ A4

ผลการวิจัย

1. ด้านศาสตร์แห่งการตีความภาษาทางพระพุทธศาสนา

ศาสตร์แห่งการตีความภาษาทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การตีความตามตัวอักษร (Literary Interpretation) (2) การตีความเชิงบุคคลาธิฐาน (Interpretation Approach by Tale) (3) การตีความเชิงอุปมาอุปไมย (Interpretation Approach through Simile) และ (4) การตีความเชิงธรรมาธิฐาน (Interpretation Methods of Convention and Ultimate Truths)

2. ด้านประวัติความเป็นมาของชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา

แนวคิดของสำนักโลกไตรปิฎกได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงสองถึงสามร้อยปีหลังพุทธปรินิพพาน คัมภีร์สำคัญของสำนักนี้มีชื่อว่ามหาเวสตุ (Mahavastu) แปลว่า เรื่องที่ยิ่งใหญ่หรือสำคัญ อันเป็นส่วนของวินัยปิฎกที่หลงเหลือตกทอดมาถึงปัจจุบัน มหาเวสตุเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติรวมทั้งพระชาติกาลทั้งหลายให้อยู่ในเล่มเดียวกัน เนื้อหาครอบคลุมถึงชีวิตและธรรมชาติของพระพุทธองค์ที่อยู่เหนือโลกียวิสัย เนื้อหาของ

คัมภีร์มหาเวสตุ กล่าวถึงพุทธประวัติตั้งแต่อดีตชาติเรื่อยมาจนถึงการเกิดขึ้นของชุมชนสงฆ์ในพระชาติสุดท้ายที่เป็นพระศากยมนี ทั้งนี้แม้จะเป็นวินัยปิฎกแต่มีกล่าวถึงข้อวินัยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่เนื้อหาค่อนข้างไปในทางชาดก โดยสุธนชาดกหรือชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราเป็นชาดกเรื่องหนึ่งรวมอยู่ในตำรามหาเวสตุ ในหน้า 133-161 ทั้งนี้ ในพุทธศตวรรษที่ 9

สุธนชาดกหรือชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์รา ได้รับการแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน เป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานกำลังแพร่หลายเข้าไปในประเทศจีน ประเทศอิหร่าน ในเอเชีย ทั้งเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มณฑลยูนนาน ประเทศลาว ประเทศเขมร ประเทศพม่า ประเทศอินโดนีเซีย ได้แก่ นิทานเกาะบอร์เนียว ภาพจำหลักที่มหาสถูปโบโรพุทโธ และ ประเทศญี่ปุ่น ในประเทศไทยวรรณกรรมชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์รา ได้แพร่เข้ามาในพุทธศตวรรษที่ 14-15 ดินแดนแห่งแรกที่ได้รับชาดกเรื่องนี้คือเมืองนครศรีธรรมราช จากนั้นได้แพร่เข้าไปสู่เมืองเชียงใหม่และแพร่ขยายไปยังทุกภาคของประเทศไทย

3. ด้านโครงสร้างและสาระสำคัญของชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา

(1) ด้านโครงสร้างของชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์รา

การตีความภาษาทางพระพุทธศาสนาในชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราในครั้งนี้เป็นการตีความตามลำดับของการดำเนินเรื่อง (Complication) พบว่าประกอบด้วยโครงสร้างระดับลึก (Dept Structure) คือ แนวทางสู่นิพพานตามลำดับขั้น (Gradual Path) ของพระโพธิสัตว์ คือ ผู้เกี่ยวข้องอยู่ในโพธิญาณ คือ ญาณเป็นเครื่องรู้ร้อยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ มรรค ดังตาราง ต่อไปนี้

อริยสัจ 4		ภาษาสามัญ	ภาษาทางพระพุทธศาสนา
ทุกข์	1	เมืองอุดรปัญจาล์และเมืองปัญจาลบุรี	ธาตุ 4, ชั้น 5, आयตนะ 6
	2	พระสุธน	รูปชั้น 5 คือ ธาตุ 4
	3	นางมโนห์รา	เวทนาชั้น 5, สัญญาชั้น 5, สังขารชั้น 5, วิญญาณชั้น 5
	4	พระสุธนมโนห์รา-	มนุษย์ประกอบด้วย ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย และใจ

อริยสัจ 4		ภาษาสามัญ	ภาษาทางพระพุทธศาสนา
สมุทัย	1	ด้าน 7 ชั้นกัณดาร	อนุสัย 7
นิโรธ	1	พระสุธนรับพระขรรค์ แล้วเหาะกลับเมืองอูตรปัญ จาล์พร้อมกับนางมโนห์รา	อริยชั้น 3 คือ อริยศีลชั้น อริยสมาธิ ชั้น และอริยปัญญาชั้น
มรรค	1	ทางไปทิศอุดร	วิถีของพระโพธิสัตว์
	2	ของฝากจากนางมโนห์ราและ อาวูธ ถึงพระสุธน	ไตรสิกขา คือ ศีลสุตาวุธ-, สมาธิปิเวกาธุ และ-ปัญญาปัญญาธุ-
	3	การบำเพ็ญบารมีของพระสุธน	โพธิปักขิยธรรม 37
	4	ตรีเนตร	เห็นไตรลักษณ์

ตารางที่ 1 แสดงผลของการตีความเนื้อเรื่องของชาดก

เรื่อง พระสุธน-มโนห์ราจากบุคลาธิษฐานเป็นธรรมาธิษฐานตามหลักอริยสัจ 4

จากตารางที่ 1 แสดงผลการตีความเนื้อเรื่องของชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา จากบุคลาธิษฐานเป็นธรรมาธิษฐานตามแนวทางอริยสัจ 4 พบว่า โครงสร้างระดับลึก (Dept Structure) ของชาดกเรื่องนี้ประกอบด้วยแนวทางสู่นิพพานตามลำดับขั้น (Gradual Path) ของพระโพธิสัตว์ คือ ผู้เกี่ยวข้องอยู่ในโพธิญาณ คือ ญาณเป็นเครื่องรู้อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ ประกอบด้วย ชั้น 5 สมุทัย ประกอบด้วย อนุสัย 7 นิโรธประกอบด้วย อริยชั้น 3 และ มรรคประกอบด้วย โพธิปักขิยธรรม 37

(2) ด้านสาระัตถะของชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์รา

สาระัตถะหรือหัวใจของชาดกเรื่องนี้ (Theme, Subject-Matter) คือ หลัก อินทรีย์บารมี 5 ประการสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

บารมี 5 ประการ	ภาษาสามัญ	ภาษาทางพระพุทธศาสนา
1	พระสุธนและนางมโนห์รา	หลักอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
2	นกหัสดีลิงค์	หลักอินทรีย์สังวร
3	นกอินทรีย์	หลักอินทรีย์ 5

บาร์มี 5 ประการ	ภาษาสามัญ	ภาษาทางพระพุทธศาสนา
4	พระอินทร์หรือตรีเนตร	หลักอัญญัตริย์คือปัญญาารู้แจ้งไตรลักษณ์
5	พระสุธนและนางมโนห์รา เหาะกลับเมืองอุดรปัญจาล์	หลักอัญญาตาวินทริย์ (อินทริย์ของท่านผู้รู้ทั่วถึงแล้ว)

ตารางที่ 2 แสดงผลของการตีความสารัตถะของ เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา

จากตารางที่ 2 แสดงผลการตีความสารัตถะของเรื่องพระสุธน-มโนห์รา พบว่า โครงสร้างระดับลึกในชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราแสดงนิพพานตามลำดับขั้นด้วยหลัก อินทริย์บาร์มี 5 ประการคือการกำหนดรู้อินทริย์ 6, การสำรวมระวังในอินทริย์ 6, การเจริญ อินทริย์ 5, การเจริญอัญญัตริย์รู้แจ้งในไตรลักษณ์ และอัญญาตาวินทริย์ อินทริย์ของผู้สิ้น อนุสัยกิเลส

สรุป โดยธรรมมาธิฐานได้ว่าผู้บำเพ็ญเพียรตามหลักอินทริย์บาร์มี 5 ประการ นี้เอง คือ พระอินทร์โดยบุคลาธิฐานที่มีฐานะเป็นเทพผู้ช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ให้สามารถ บำเพ็ญบาร์มีได้สำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบว่า การตีความประกอบด้วยศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ “ศาสตร์” หมายถึงหลักคำสอนดั้งเดิมตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท และ “ศิลป์” ได้แก่ หลักการสอนด้วยอุบายของพระพุทธศาสนา มหายาน ซึ่งหลักการทั้งสอง ประการย่อมใช้ควบคู่กันดังเช่นการศึกษาระดับปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมจึงจะเกิดผลคือ ปฏิเวธธรรม

2. ชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา มีความเป็นมาพร้อมกับคัมภีร์มหาวัสตฺหหรือ มหาวัสตฺหาวทานซึ่งเชื่อได้ว่าเกิดขึ้นหลังการสังคายนาครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ.200 แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมที่ถูกตีความแล้วนี้ ย่อมจะมีเนื้อความสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่เป็นคำสอน ดั้งเดิมตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. นิทานชาดกในพระพุทธศาสนาบางเรื่องไม่ใช่อดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด ดังเช่น ชาดกเรื่องพระสุธน ดังนั้นอาจมีชาดกหรือนิทานเรื่องอื่นๆ สามารถตีความได้เช่นเดียวกันนี้

4. หลักธรรม เรื่องอินทรีย์บารมีที่พบจากการตีความครั้งนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของทั้ง 2 นิกาย ที่พุทธศาสนิกชนควรสนใจศึกษาและนำไปปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต

5. การศึกษาชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา สามารถแสดงให้เห็นแนวความคิดการอธิบายหลักธรรมชั้นปรมัตถ์สัจจะและสมมติสัจจะได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงสรุปข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ประการ ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. เชิงนโยบาย

(1) ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีในแนวทางการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาของทั้งนิกายเถรวาทและมหายานที่เป็นนิกายหลักของพระพุทธศาสนาในโลก อันจะนำไปสู่ความสามัคคี ประองตองของพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนาแห่งโลกยุคใหม่

(2) นำผลการศึกษาที่ผ่านการปรับปรุงแล้วบรรจุเข้าในสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมตามวัยและระดับชั้นของผู้เรียนวิชาพระพุทธศาสนา

(3) เป็นองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยนำไปต่อยอดเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทย เช่น รำโนห์ราชองภาคใต้ หรือ ธรรมเนียมศึกษาห้วยสันทและอ่างมโนห์รา ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสามารถยกระดับให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ (The Religious Tourism) เป็นต้น

2. เชิงปฏิบัติการ

(1) ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ศาสนาในรูปแบบใหม่ๆ สู่คนรุ่นใหม่ หรือเด็กเล็ก เช่น ทำเป็นบทละคร การ์ตูน (Animation) สร้างภาพยนตร์ เป็นต้น

(2) หลักธรรมเรื่องอินทรีย์บารมีตามแนวทางนี้ควรได้รับการศึกษา เผยแพร่ และปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตเป็นพื้นฐานของบารมี 10 ประการในพระพุทธศาสนา

3. สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องนิทานที่มีรูปแบบเดียวกันกับชาดกเรื่อง พระสุธน-มโนห์รา เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ว่ามีอุปมาดังปรากฏในการศึกษาวิจัยครั้งนี้หรือไม่

(2) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องบททวนการตีความในชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราในครั้งนี้เพิ่มเติมโดยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาทางพระพุทธศาสนาในประเด็นที่ตีความแล้วแต่ยังไม่มีความชัดเจนหรือในประเด็นที่ยังไม่ได้ตีความเพราะจะทำให้ชาดกเรื่องพระสุธน-มโนห์ราได้รับการตีความที่ครอบคลุมครบถ้วนและสมบูรณ์มากขึ้น เช่น การตีความความคล้ายคลึงกันของนางกนิรีทั้ง 7 องค์ กับหลักธรรมเรื่องอนัตตา, การตีความการกินผลไม้พิษ ในคำสอนทางพระพุทธศาสนากับการกินลูกแอปเปิลในศาสนาคริสต์ เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

1. การตีความประกอบด้วยศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ “ศาสตร์” หมายถึงหลักคำสอนดั้งเดิมตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท และ “ศิลป์” ได้แก่ หลักการสอนด้วยอุปมาของพระพุทธศาสนามหายานซึ่งหลักการทั้งสองประการย่อมใช้ควบคู่กันดัง เช่น การศึกษาระดับปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมจึงจะเกิดผลคือปฏิเวธธรรม

2. ชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา มีความเป็นมาพร้อมกับคัมภีร์มหาวัสสุ หรือมหาวัสสุวาทานซึ่งเชื่อได้ว่าเกิดขึ้นหลังการสังคายนาครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ.200 แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมที่ถูกตีความแล้วนี้ ย่อมจะมีเนื้อความสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่เป็นคำสอนดั้งเดิมตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. นิทานชาดกในพระพุทธศาสนาบางเรื่องไม่ใช่อดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด ดังเช่น ชาดกเรื่องพระสุธน ดังนั้นอาจมีชาดกหรือนิทานเรื่องอื่นๆ สามารถตีความได้เช่นเดียวกันนี้

4. หลักธรรมเรื่องอินทรีย์บารมีที่พบจากการตีความครั้งนี้ นับเป็นพื้นฐานสำคัญในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของทั้ง 2 นิกาย ที่พุทธศาสนิกชนควรสนใจศึกษาและนำไปปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต

5. การศึกษาชาดก เรื่อง พระสุธน-มโนห์รา สามารถแสดงให้เห็นแนวความคิดการอธิบายหลักธรรมชั้นปรมัตถ์สัจจะ และสมมติสัจจะ ได้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (2007). *Complete Guide to the Buddha - Dharma Teaching*. Bangkok: Dharmasapa.
- Chutamas Sonkanok. (1990). *A Comparative Study of the Lanna, Sipsong Panna and Kengtung Versions of the Folktale : PhraSuthon-Nang Manora*. Graduate School: Silpakorn University.
- Jaini, Padmanabh S. (1966). *The Story of Sudhana and Manoharā: An Analysis of the Texts and the Borobudur Reliefs*. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*. London: University of London.
- Parud Boonsriton. (2007). *A Critical study of The Urangadhatunidana: It,s Religious Language and Social Influence*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sowit Bamrungphak. (2011). *Buddhism and Hermeneutics*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen Campus.
- Sowit Bamrungphak. (2017). Atta (Self) in Buddhist Saying and Anatta Philosophy. *Humanities & Social Sciences*, 34(1), 270-290.